

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.5

Віталій БАРВІНЕНКО

доктор юридичних наук

ORCID: 0000-0001-9471-1134

DOI: 10.32782/LST/2024-4-1

Бібліографічний опис статті: Барвіненко, В. (2024). Місцеве самоврядування в Україні у 2024 р.: тенденції та перспективи розвитку. *Law. State. Technology*, 4, 3–7, doi: 10.32782/LST/2024-4-1

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ У 2024 Р.: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У 2024 році органи місцевого самоврядування функціонували у надзвичайно складних умовах, викликаних воєнним станом, масовими переміщеннями населення, руйнуванням критичної інфраструктури та потребою у масштабному відновленні країни. Ці проблеми ставлять перед органами місцевого самоврядування нові завдання: забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (а також і осіб, що повертаються до України), відновлення житла та інфраструктури, розвиток громадянського суспільства та прозорих механізмів публічного управління. Одночасно з цим територіальні громади стикаються з обмеженими фінансовими ресурсами, недостатністю фахівців і потребою в адаптації до європейських стандартів публічного управління та прав людини – відповідно до обраного Україною вектору руху у напрямі європейської інтеграції.

У 2024 році місцеве самоврядування в Україні продемонструвало здатність адаптуватися до складних умов, викликаних воєнним станом та потребами відновлення країни. Основні тенденції включають посилення потреби у ресурсах та активізацію співпраці з міжнародними партнерами та впровадження механізмів прозорого та ефективного публічного управління. Резюмовано, що існує нагальна потреба у зміцненні фінансової спроможності територіальних громад, удосконаленні законодавчої бази та розширенні навчальних програм для тих, хто працює в органах місцевого самоврядування, а також для активних членів територіальних громад.

Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні у цілому та національного муніципального права зокрема пов'язані з подальшою інтеграцією європейських муніципальних стандартів, посиленням ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні реалізації та гарантування прав людини (а отже, впровадження і європейських стандартів прав людини на місцевому рівні). Резюмовано, що ці процеси та їхній вплив на місцеве самоврядування вимагають глибокого аналізу тенденцій його розвитку (місцевого самоврядування) у 2024 році, оцінки поточного стану та формування рекомендацій для подальшого розвитку муніципального законодавства.

Ключові слова: проблеми муніципального права, місцеве самоврядування, муніципальне управління, територіальний колектив, європейські муніципальні стандарти.

Vitaliy BARVINENKO

Doctor of Juridical Sciences

ORCID: 0000-0001-9471-1134

DOI: 10.32782/LST/2024-4-1

To cite this article: Barvinenko, V. (2024). *Mistseve samovryaduvannya v Ukrayini u 2024 r.: tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku* [Local self-government in Ukraine in 2024: trends and development prospects]. *Law. State. Technology*, 4, 3–7, doi: 10.32782/LST/2024-4-1

LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE IN 2024: TRENDS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

In 2024, local and regional authorities operated in extremely difficult conditions caused by martial law, massive population displacements, destruction of critical infrastructure and the need for large-scale reconstruction of the country. These challenges pose new challenges for local and regional authorities: ensuring the rights of internally displaced

persons (as well as returnees), restoring housing and infrastructure, developing civil society and transparent public administration mechanisms. At the same time, local and regional authorities face limited financial resources, a lack of specialists and the need to adapt to European standards of public administration and human rights, in line with Ukraine's chosen vector of movement towards European integration.

In 2024, local self-government in Ukraine demonstrated the ability to adapt to the challenging conditions caused by martial law and the needs of the country's recovery. The main trends include an increased need for resources and intensified cooperation with international partners and the introduction of mechanisms for transparent and effective public administration. It is concluded that there is an urgent need to strengthen the financial capacity of territorial communities, improve the legislative framework and expand training programmes for those working in local and regional authorities, as well as for active members of territorial communities.

Prospects for the development of local self-government in Ukraine in general and national municipal law in particular are associated with further integration of European municipal standards, strengthening of the role of local and regional authorities in ensuring the implementation and guarantee of human rights (and, consequently, implementation of European human rights standards at the local level). It is concluded that these processes and their impact on local self-government require an in-depth analysis of the trends in its development in 2024, an assessment of the current state and the formulation of recommendations for further dynamics of municipal legislation.

Key words: problems of municipal law, local self-government, local and regional authorities, territorial collective, European municipal standards.

Постановка проблеми. З моменту проголошення незалежності Україна переживає безперервний процес трансформації системи місцевого самоврядування, що супроводжується постійною еволюцією та адаптацією до нових викликів. Муніципальна реформа, розпочата в 1990-х роках, триває без пауз, відображаючи необхідність модернізації та зміцнення місцевої демократії, а також інтеграції європейських стандартів управління на місцевому рівні. Її різні етапи мали різні цілі та завдання, а на початку її хронологічно останнього етапу на 2024 рік були заплановані подальші децентралізаційні заходи та реалізація принципу субсидіарності у тому розумінні, яке в нього закладають органи Ради Європи та Європейського Союзу. Однак, поки що відповідні заходи відкладено щонайменше до припинення режиму воєнного стану.

Однак, це не означає, що не відбувається динаміки муніципального законодавства (наприклад, Закон «Про місцеве самоврядування в Україні», якщо проаналізувати статистичні дані, зазнає змін та доповнень частіше, ніж в умовах мирного часу) та що місцеве самоврядування не розвивається. Адже місцеве самоврядування виступає фундаментальною складовою демократичної системи публічного управління, що забезпечує реалізацію прав і свобод особистості, сприяє сталому розвитку територіальних громад та їхньому соціально-економічному добробуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Публікації останніх років щодо тенденцій та перспектив розвитку місцевого самоврядування в Україні демонструють значне розмаїття підходів, тем і методів аналізу. Їх умовно можна поділити на дві основні групи.

Перша група досліджень зосереджується на проблемах місцевого самоврядування в умовах

воєнного стану. Ці роботи аналізують безпосередній вплив збройного конфлікту на функціонування органів місцевого самоврядування, виклики, пов'язані з переселенням населення, руйнуванням інфраструктури, забезпеченням прав внутрішньо переміщених осіб, а також адаптацією місцевих органів влади до екстремальних умов (див., наприклад, Баймуратов, Кофман, 2024; Батанов, 2024).

Друга група охоплює загальні питання місцевого самоврядування, включаючи довгострокові перспективи продовження муніципальної реформи після припинення режиму воєнного стану. У цих публікаціях значна увага приділяється інституційним аспектам реформи, питанням децентралізації, ролі територіальних громад у реалізації державної політики, інтеграції європейських стандартів управління та підвищенню ефективності місцевих органів влади (див., наприклад, (Mishyna, 2024; Легеза, 2023; Qaracayev, 2022).

Водночас дослідницьких праць, що поєднують обидва зазначені підходи, доволі небагато. Вони намагаються синтезувати стратегічний та операційний виміри, поєднуючи аналіз поточних викликів із формуванням довгострокових перспектив для місцевого самоврядування (див., наприклад, (Мишина, 2024; Легеза, 2023). Саме до цієї останньої групи належатиме дана стаття, оскільки вона прагне комплексно розглянути як сучасний стан місцевого самоврядування у країні, так і його перспективи розвитку у контексті післявоєнної відбудови України.

Метою статті є проаналізувати основні тенденції розвитку місцевого самоврядування в Україні у 2024 році в умовах воєнного стану та початку післявоєнної відбудови. Дослідження спрямоване на визначення основних проблем, з якими стикаються органи місцевого самовряду-

вання, і перспектив їх розвитку з огляду на нормативно-правові зміни, міжнародну підтримку та зростання ролі територіальних громад.

Основний текст. У 2024 році органи місцевого самоврядування функціонують у надзвичайно складних умовах, викликаних воєнним станом, масовими переміщеннями населення, руйнуванням критичної інфраструктури та потребою у масштабному відновленні країни. Ці проблеми ставлять перед органами місцевого самоврядування нові завдання: забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб (а також і осіб, що повертаються до України), відновлення житла та інфраструктури, розвиток громадянського суспільства та прозорих механізмів публічного управління. Одночасно з цим органи місцевого самоврядування стикаються з обмеженими фінансовими ресурсами, недостатністю фахівців і потребою в адаптації до європейських стандартів публічного управління та прав людини – відповідно до обраного Україною вектору руху у напрямі європейської інтеграції. Ці процеси та їхній вплив на місцеве самоврядування вимагають глибокого аналізу тенденцій його розвитку (місцевого самоврядування) у 2024 році, оцінки поточного стану та формування рекомендацій для подальшого розвитку муніципального законодавства.

Таким чином, дослідження проблематики місцевого самоврядування в сучасній Україні є надзвичайно актуальним, адже від ефективності роботи органів місцевого самоврядування залежить як реалізація реформ, так і загальна стійкість країни у період відновлення.

У 2024 році місцеве самоврядування в Україні продовжило роботу зі значними викликами, пов'язаними з особливостями режиму воєнного стану та необхідністю відновлення країни. Органи місцевого самоврядування – як місцеві ради, так і їхні виконавчі органи – стали важливими центрами прийняття рішень щодо забезпечення базових потреб членів територіальної громади та підтримки внутрішньо переміщених осіб, а також і організації заходів безпеки. Органи місцевого самоврядування продемонстрували високий рівень адаптивності, використовуючи власні ресурси та залучаючи допомогу від держави і міжнародних партнерів. Попри ці зусилля, органи місцевого самоврядування залишаються обмеженими в ресурсах, що створює додаткові труднощі для ефективного публічного управління на місцевому рівні.

Основний вид ресурсів, у якому обмежені територіальні громади України – це фінансові ресурси. У 2024 році більшість місцевих бюджетів були спрямовані на забезпечення базових

потреб, підтримку військових та ветеранів і на допомогу ВПО та особам, які повертаються до України. Це ускладнює довгострокове планування та реалізацію стратегічних проектів.

З огляду на складні обставини, органи місцевого самоврядування все більш і більш активно звертаються до міжнародних організацій для отримання фінансової та технічної допомоги. Наприклад, програми міжнародної підтримки, такі як ініціативи Ради Європи (особливо Конгресу місцевих і регіональних влад), *USAID* та *UNICEF*, надають ресурси для розбудови житла для ВПО, забезпечення охорони здоров'я та реалізації молодіжних проектів. Ці програми також спрямовані і на захист інших вразливих категорій населення – наприклад жінок, ветеранів і членів їхніх родин.

Водночас, до 2022 року органи місцевого самоврядування України вкрай рідко використовували можливості співпраці з міжнародними організаціями, урядами зарубіжних країн та іншими крупними грантодавцями. У штатах виконавчих органів місцевого самоврядування зазвичай або повністю відсутні, або наявні лише в обмеженій кількості спеціалісти з питань грантового менеджменту та міжнародного партнерства. Це створює суттєві труднощі у налагодженні ефективної комунікації з донорами, підготовці заявок, поточних документів за грантами та звітної документації.

Таким чином, подальший розвиток співпраці з міжнародними партнерами вимагає впровадження цільових навчальних програм для розвитку необхідних навичок. Зокрема, це стосується таких сфер, як підготовка грантових заявок, управління проектами та звітування, що дозволить не лише залучати більше фінансування, а й забезпечувати ефективне використання отриманих ресурсів.

Отже, приклад співпраці з міжнародними донорами демонструє, що вирішення проблем із фінансовими ресурсами на місцевому рівні нерозривно пов'язане з потребою у розвитку інтелектуальних та освітніх ресурсів, необхідних для ефективного управління міжнародними проектами.

Принагідно слід зауважити – все зростаюча роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні реалізації та захисту прав і свобод членів територіальних громад привертає увагу до того, що юристам цих органів (і не тільки!) необхідно опановувати не лише національне законодавство, але й відповідні міжнародні документи. Як правило, вони були дотичні до тих документів, що містять міжнародні муніципальні стандарти (у першу чергу

європейські; європейські стандарти у сфері місцевого самоврядування, закріплені у Хартії місцевого самоврядування 1985 р., стають дедалі актуальнішими для українських територіальних громад тому, що впровадження цих стандартів передбачає розвиток громадянського суспільства, прозоре управління та забезпечення прав людини на місцевому рівні).

У цьому контексті важливу роль відіграють міжнародні партнери, які надають експертну підтримку та ресурси. Варто ще раз підкреслити, що зараз до цього переліку міжнародних (у тому числі європейських) документів варто додати і ті документи, у яких містяться міжнародні стандарти прав людини. Це вимагає нових знань, вмінь та навичок, які можуть бути здобуті у процесі отримання вищої освіти та / або шляхом підвищення кваліфікації.

У зв'язку з цим варто констатувати дефіцит навчальних програм, які враховують специфіку роботи органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану. Такі програми могли б включати елементи управління кризами, міжнародного права та грантової діяльності – але головне, вони мають бути адаптованими саме для органів місцевого самоврядування.

Висновки. У 2024 році місцеве самоврядування в Україні продемонструвало здатність

адаптуватися до складних умов, викликаних воєнним станом та потребами відновлення країни. Основні тенденції включають посилення потреби у ресурсах та активізацію співпраці з міжнародними партнерами та впровадження механізмів прозорого та ефективного публічного управління. Резюмовано, що існує нагальна потреба у зміцненні фінансової спроможності територіальних громад, удосконаленні законодавчої бази та розширенні навчальних програм для тих, хто працює в органах місцевого самоврядування, а також для активних членів територіальних громад.

Перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні у цілому та національного муніципального права зокрема пов'язані з подальшою інтеграцією європейських муніципальних стандартів, посиленням ролі органів місцевого самоврядування у забезпеченні реалізації та гарантування прав людини (а отже, впровадження і європейських стандартів прав людини на місцевому рівні). Перспективи подальших досліджень полягають в тому, щоб відслідковувати динаміку за визначеними напрямками у 2025 та наступних роках з метою її аналізу та формулювання доктринальних пропозицій у разі необхідності впливу на неї.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баймуратов М., Кофман Б. Мілітарний муніципалізм: доктринальна ідея чи об'єктивна потреба та необхідність. *Право України*. 2024. № 6. С. 3–13.
2. Баймуратов М., Кофман Б. Муніципальна культура та її основоположна роль в становленні місцевого самоврядування. Матеріали конференцій МЦНД, (23.08.2024; Херсон, Україна). Херсон: МЦНД, 2024. С. 61–67.
3. Батанов О. В. Муніципальне право України в умовах російсько-української війни: проблеми реалізації та розвитку. Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості: Тези доповідей Дев'ятої щорічної всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 06 вересня 2024 р.). Київ: АПСВТБ 2024. С. 89–95.
4. Батанов О. В. Людина у місцевому самоврядуванні: проблеми взаємодії в умовах викликів російсько-української війни. *Право України*. 2024. № 6. С. 14–37.
5. Mishyna N. V. European Court of Human Rights' judgements implementation by local and regional authorities: analyzing annual execution reports 2007–2022. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2024. Т. 34. С. 107–114.
6. Легеза Ю. О. Децентралізація податків та зборів як гарантія соціально-економічного розвитку територіальної громади *Правова позиція*. 2023. № 4 (41). С. 100–103.
7. Qaracayev C. Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2022. № 57. С. 24–27.
8. Qaracayev C. Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan. *Juris Europensis Scientia*. 2022. №3. С. 135–138.
9. Мішина Н. В. Застосування медіації у спорах за участі органу місцевого самоврядування: конституційно-правовий вимір. *Juris Europensis Scientia*. 2024. № 2. С. 19–22.
10. Легеза Ю. О., Шевирталов В. С. Публічне управління процесами соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. No 1. С. 125–128.

REFERENCES:

1. Baimuratov, M., & Kofman, B. (2024). Military municipalism: doktrynalna ideya chi ob'ektivna potreba i neobhidnist' [Military municipalism: doctrinal idea or objective need and necessity]. *Law of Ukraine*, 2024(6), 3–13 [in Ukrainian].
2. Baimuratov, M., & Kofman, B. (2024). Munitsypalna kul'tura ta yii osnovopolozhna rol' u stanovlenni mistsevoho samovryaduvannya [Municipal culture and its fundamental role in the development of local self-government]. *Materials of the MTSND Conference (23 August 2024, Kherson, Ukraine)*, Kherson: MTSND, 61-67 [in Ukrainian].
3. Batanov, O. V. (2024). Munitsypalne pravo Ukrayiny v umovakh rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny: problemy realizatsiyi ta rozvytku [Municipal law of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: problems of implementation and development]. *Municipal reform in the context of Ukraine's European integration: the position of authorities, scientists, trade unions, and the public: Proceedings of the Ninth Annual All-Ukrainian Scientific-Practical Conference (Kyiv, 6 September 2024)*, Kyiv: APSVTB, 89–95 [in Ukrainian].
4. Batanov, O. V. (2024). Lyudyna u mistsevomu samovryaduvanni: problemy vzayemodiyi v umovakh vyklykiv rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny [A person in local self-government: problems of interaction in the context of the challenges of the Russian-Ukrainian war]. *Law of Ukraine*, 2024(6), 14–37 [in Ukrainian].
5. Mishyna, N. V. (2024). Implementation of judgements of the European Court of Human Rights by local and regional authorities: analyzing annual execution reports 2007–2022. *Scientific Works of the National University "Odesa Law Academy"*, 34, 107–114 [in Ukrainian].
6. Leheza, Yu. O. (2023). Detsentralizatsiya podatkov ta zboriv yak harantiya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku terytorial'noyi hromady [Decentralization of taxes and fees as a guarantee of the socio-economic development of a territorial community]. *Legal Position*, 2023(4), 100–103 [in Ukrainian].
7. Qaracayev, C. (2022). Local Self-government in the Republic of Azerbaijan: Problems of the Administrative Supervision. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Jurisprudence*, 57, 24–27 [in Ukrainian].
8. Qaracayev, C. (2022). Aksiologichna funktsiya Konstytutsiynoho sudu Azerbaydzhans'koyi Respubliki [Axiological Function of The Constitutional Court of The Republic of Azerbaijan]. *Juris Europensis Scientia*, 2022(3), 135–138 [in English].
9. Mishyna, N. V. (2024). Zastosuvannya mediatsiyi u sporakh za uchasti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya: konstytutsiyno-pravovyy vymir [Application of mediation in disputes involving local self-government bodies: constitutional-legal dimension]. *Juris Europensis Scientia*, 2024(2), 19–22 [in Ukrainian].
10. Leheza, Yu. O., & Shevyrtalov, V. S. (2023). Publichne upravlinnya protsesamy sotsial'noyi intehratsiyi vnutrishn'o peremishchenykh osib v Ukrayini [Public management of the social integration processes of internally displaced persons in Ukraine]. *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, and Law*, 2023(1), 125–128 [in Ukrainian].